

NYE FORMER FOR INDRETNING AF GRAVGÅRDE

718:726.82

Af kirkegårdsinspektør, hortonom Morten Falmer-Nielsen.

Foredrag holdt ved Foreningen af danske kirkegårdslederes årsmøde i Skagen 1970.

Det er i virkeligheden lidt af et paradoks at skulle holde foredrag over denne titel, for det første, – der er ikke meget nyt under solen, – det meste af det vi laver er kopier; men det gør egentlig ikke noget, hvis man ellers kopierer rigtigt, – tager det man kan bruge, omskriver det måske og lader det forkerte og uanvendelige ligge, – kritikløs kopiering vil i alle forhold give et dårligt resultat.

For det andet er det et paradoks at tale om indretning af gravgårde på nuværende tidspunkt, da meget kan tyde på, at gravgården i dens hidtidige form som kirkegårdselement er forældet, ikke desto mindre er et meget stort antal kirkegårde – vel ikke for meget sagt næsten samtlige anlagt fra 1930'erne og til dato – skåret over den samme læst med den helt oplagte – på gravgårdsprincippet byggede Mariebjerg kirkegård som forbillede. (Mariebjerg er også kopi, den har stærke islæt af Herrenheuser slotspark).

Æstetisk og etisk kan jeg ikke se noget specielt, der taler imod anlæg af denne art, men vi, der arbejder med sådanne kirkegårde, må erkende, at re i dag er praktisk uanvendelige, fordi man kritikløst her har kopieret landsbykirkegårdens tradition – lagt den i som oftest alt for snævre rammer, idet man har søgt at skabe landsbykirkegårdens intimitet på den store kirkegård.

Det er derfor nødvendigt at finde andre løsninger, som kan tilgodes vor tid og fremtidens forskelligartede krav.

Nu findes der jo som bekendt ingen evige sandheder, og hverken jeg eller nogen anden kan spå om fremtidens kirkegårde, man kan tage pejling af de strømninger, der er i tiden, og søge at analysere dem, tage sin målsætning og arbejde derefter.

Det er heller ikke muligt at give nogen universal-løsning på problemerne, man må populært sagt stikke fingeren i jorden og lugte sig frem til, hvor man er, – det, der er rigtigt i den ene situation, vil måske være rivende galt i den næste, – man må vurdere stedets specielle særpræg og tradition, sit publikum, og ikke mindst den økonomiske og arbejdsmæssige kapacitet.

Man kan gøre sig mange filosofiske betragtninger over hvilke faktorer, der styrer og dirigerer kirkegårdsformen – kirkegårdskulturen, og før man er nogenlunde klar over disse faktorer og deres retning, er det som nævnt ikke muligt at planlægge.

Planlægge er et forslidt ord, men vi må erindre, at hver gang vi foretager os noget, binder vi os selv og vore efterkommere for 10 – 20 – 40 – 60 år. Det giver os et vældigt ansvar, og vi må ikke lade tilfældighederne råde.

Behov – udbud – efterspørgsel.

Hvis vi sammenligner kirkegårdslederen med en virksomhedsleder, så må han som enhver anden gøre sig klart, hvorledes efterspørgslen fordeler sig og tilrettelægge sit udbud herefter og stimulere eller dæmpe efterspørgslen i takt med sin plan, – han må muligvis være indstillet på at vække eller skabe nye behov.

Ligbrændingen har gjort behovet for kistegrave mindre; men øget behovet for urnegravpladser, og der er ingen grund til at tro, at det skal ændre sig. Efterspørgslen efter urnegravpladser er således i stadig stigning, og kirkegårdslederen må søge at lede denne efterspørgsel på rette vej gennem et varieret udbud, således at publikum kan foretage en vurdering.

Hertil vil man indvende, at det har vi ingen mulighed for at gøre, – vi har ingen indflydelse på om folk vælger den ene eller den anden form, folk vil nu en gang have det sådan og sådan. – Det mener jeg ikke er rigtigt, – vist kan vi bestemme, hvad folk vil have, – om vi skal og bør gøre det, det kan så diskuteres, og det mener jeg, vi både bør og bliver nødt til.

For det første ved folk som regel ikke, hvad de vil have, – men vælger naturligvis det kendte, hvis man ikke tilstrækkeligt overbevisende kan tilbyde dem noget andet, – PR-mand.

For det andet kan vi stimulere efterspørgslen og dermed udviklingen gennem vor taktik – vor politik.

1. Man kan gøre gravformen „fin“ i intellektuel henseende. Fællesaskegraven er et tideligt eksempel herpå, ingen skal bilde mig ind, at det i vore velfærdstider, er fordi det er det billigste.
2. Man kan gøre gravformen meget dyr. – Graven vil stadig i nogen grad kunne bruges som et statussymbol, – lige så gerne lade kirkegården få dækning for måske særligt store anlægsomkostninger på sådanne afdelinger, som lade stenhuggeren opstille „pseudo-plastik-stenmonumenter“.
3. Man kan endelig gøre gravformen billig. – Forstået dels i forhold til allerede etablerede gravformer på samme kirkegård og forstået sådan, at

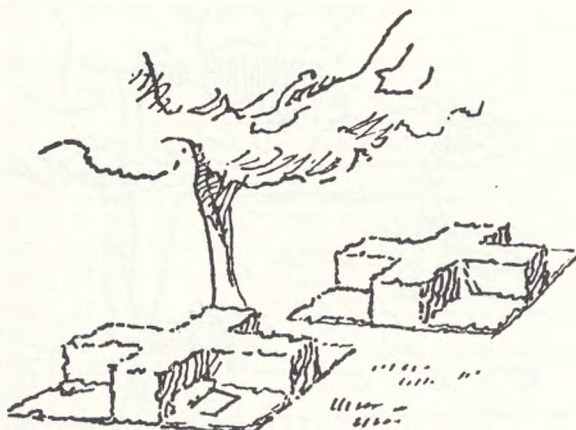

Fig. 23. Urneafdeling, der imødekommer ønsket om individuel udsmykning af gravstedet indpasset i en fælles enbed. Mariebjerg kirkegård.

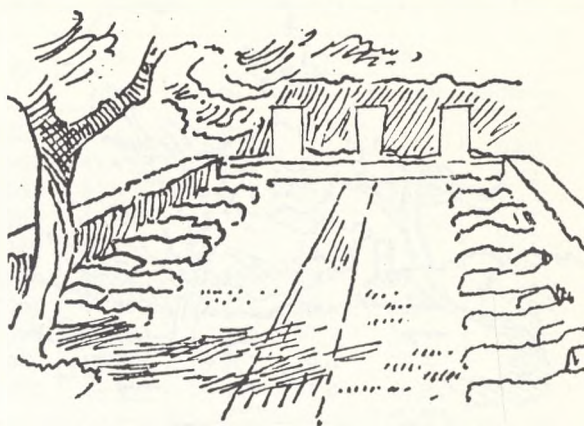

Fig. 24. Familiegravsafdeling, domineret af kraftige bøgeplantninger og brede græsarealer. Mariebjerg kirkegård.

folk faktisk får en masse for deres penge – tilskudspolitik.

Tradition og kultur.

Traditionelt består kirkegårdsmønsteret lige som vort samfund af familiegupper, men denne samfundsform er langsomt ved at gå i opløsning – den eksperimentelle storfamilie er måske kun begyndelsen – samfundet kollektiviseres. Ikke alene samfundet ændres i en stadig udvikling, men også det danske landskab – hegningerne nedbrydes – (afbrændes mere eller mindre bevidst).

Her indtager kirkegården en mærkelig dobbeltstilling – familietraditionen er hurtigere gået i opløsning på kirkegården end i samfundet, – såvel pasningen af som selve familiegravsteder er efterhånden en fortidig foreteelse samtidig med, at vi i vor gravform stadig går ud fra denne fortidige opfattelse. Det må naturligvis være helt selvfølgelig og rigtigt at begrave familiedømmeder indenfor samme begrænsede område, hvis der eksisterer en sådan familiesamhørighed, men den eksisterer jo i almindelighed ikke mere.

Vi opretholder traditioner på kirkegården på et falsk grundlag og er med til at tegne et forkert kulturindtryk, som følge heraf kan vi heller ikke forlange at nogen overhovedet skal interessere sig for det. Nu skal vi jo ikke lave revolution fra den ene dag til den anden på grund af tilfældige skriverier – selvfølgelig skal vi søge at videreføre danske kirkegårdstraditioner; men vi må være meget kritiske, og vi må gå tilbage og finde elementer i traditionen, der har værdi i vor tid og siger os noget.

Æstetik og etik.

Der vil være en meget nøje sammenhæng mellem kirkegårdsetikken og kirkegårdsæstetikken. Såfremt etikken

er i orden vil æstetikken som oftest være en selvfølge. Dette kan lyde som tågesnak, men jeg vil forsøge at definere det.

Kirkegårdsæstetik kan man følge to veje. – Pakke det hele ind i grønt – gravgården – gravstedshæk, og på den måde skabe æstetiske værdier gennem helhedspræget, – eller lade graven være sig selv bekendt og give den en værdi i sig selv.

Etisk set må det være forkert at dølge endsige skjule det egentlige.

Som jeg allerede har nævnt har gravgårdsprincippet absolut æstetisk værdi, det er rimeligt at opdele kirkegården i et antal gravrum, hvor forskellige former for grave kan indpasses; men inden for væggene må graven være umiddelbart genkendelig.

Økonomi – teknik.

Tradition, kultur, æstetik og etik – altsammen ting vi må have for øje i vort virke; men i virkeligheden er det kun ting, vi kan beskæftige os med som hobby, – disse ting har meget lidt vægt i vor daglige omgang med de bevillende myndigheder, publikum og vore medarbejdere.

Det eneste effektive virkemiddel vi har er økonomien, og her ligger dels vore store vanskeligheder, men også vore store muligheder for at styrke kirkegårdsudviklingen i den retning, vi måtte ønske.

Smom dette er sagt til hudløshed, – vi kan ganske enkelt ikke på længere sigt blive ved med at passe kirkegårdene forsvarligt med den tilrådighedværende arbejdskraft. – Al vor tid bindes i øjeblikket i vedligeholdelsen af den traditionelle gravstedsform med forfald og misrøgt af kirkegårdsanlæggene til følge (træer fælde, ingen løvfald m. m.).

Der er naturligvis et håb om, at arbejdskraften inden længe kan rykke tilbage til anlægget, fordi publikum

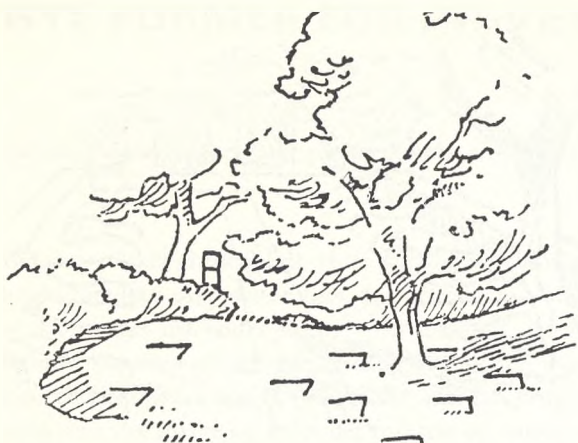

Fig. 25. Urneafdeling, græs-dækket, landskabeligt anlagt, fællesafdeling, om det ønskes kan gravstedet markeres med en rektangulær mindesten. Enhver form for udsmykning udover henlæggelse af buketter er ikke tilladt af hensyn til den fælles helhed. Mariebjerg kirkegård.

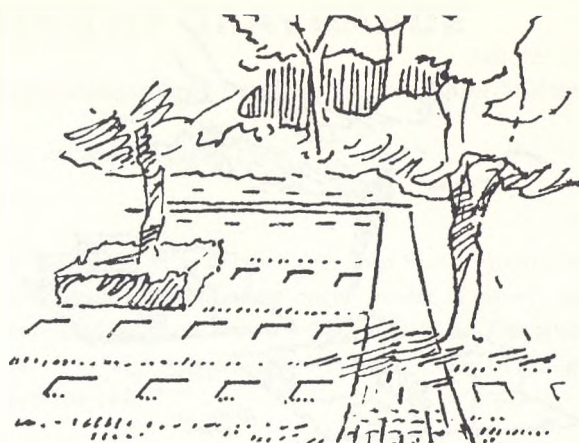

Fig. 26. Græs-dækket fællesafdeling for kister, hvor hver enkelt grav om det ønskes kan markeres med en rektangulær mindesten helt i niveau med terrænet. Enhver udsmykning udover henlæggelse af buketter kan ikke finde sted af hensyn til den fælles helhed. Mariebjerg kirkegård. (Alle vignetter fra Mariebjerg kirkegårds P.R.-brochure.)

heller ikke længere orker racet, men også forsømte grave skal vedligeholdes.

Vi kan til en vis grad tage teknikken til hjælp; men det er et umådeligt begrænset antal arbejder, vi effektivt kan udføre maskinelt ved den traditionelle gravform, – kemikaliebrug skal ikke kommenteres.

Vi må altså ikke af andre grunde så dog af økonomiske årsager finde på noget andet at fylde i gravgårdene. Efter hvilke principper og efter hvilke kriterier skal vi da anlægge eller omlægge vor gravgårde.

Vi kan arbejde ud fra groft taget tre principper.

1. Det individualistiske princip, – de frie kræfter råder.
2. Det kollektivistiske princip, – regulerende bestemmelser – hensyntagen.
3. Fællesskabsprincippet, – egentlige servitutter – underkastelse.

Som man vil forstå af det foregående, er jeg helt klart af den opfattelse, at den rent individualistiske form indpasset i den moderne anlagte gravgård er en utopi.

Det man må rette interessen mod må være gravgårde anlagt efter det kollektivistiske princip og efter fællesskabsprincippet.

Er publikum indstillet på dette, – vil de følge os i disse principper? – afgjort ja.

Hvorledes skal sådan en gravgård, der bygger på disse principper, da rent faktisk være indrettet, og hvad skal vi lægge vægt på.

Det må blive en kompromisløsning mellem de interesser, vi søger at tilgodese – intet helt sort og intet helt hvidt.

Anlægget skal bygge på en fælles ide, hvor den enkelte grav i mere eller mindre grad må indpasse sig under helheden – graven må stadig være det centrale,

og helheden må ikke tyranisere den enkelte.

Det er naturligvis nødvendigt at angive retningslinier for brugen – vejledende servitutter.

Anlægget kan og skal i vore dage baseres på minimale vedligeholdelsesomkostninger for såvel kirkegården som den enkelte. Anlægget skal være funktionelt – det er en brugsting og enhver form for romantisering endstige pop må undgås.

I henseende til vedligeholdelse er anlægsomkostningerne af fuldstændig underordnet betydning – anlægget må i videste omfang baseres på brug af maskinel af enhver art eller også anlægges på en sådan måde, at anlægget gennem plantevalg m. m. gøres „vedligeholdelsesfrit“ i den hårdest belastede sæson, og således delvis overføre vedligeholdelsen til vinterbeskæftigelse.

For at opnå dette samtidig med, at vi fortsat bevarer den særegne karakter og stemning, en begravelsesplads bør have, må vi naturligvis tage andre virkemidler i brug, end vi måske er vant til. Vi må som gartnere anvende plantematerialet helt anderledes bevidst – bruge plantematerialet som byggeelementer – skabe skulptur – (ikke duer og engle).

Alle køre- og græsarealer må befæstes, hvis det er nødvendigt enten ved græsarmering eller på anden måde, der er i overensstemmelse med anlæggets karakter.

Muligvis kan vi opleve en monument-renaissance, hvis vi kan tilbyde anlæg af højere værdi, end det vi er vant til, det er jo et spørgsmål om vi ikke selv i nogen grad er skyld i den fortvivlede monumentsituation, vi er i – gartnere skal altid garnere.

Vi kan ikke forlange at nogen skal fatte interesse for den side af sagen, når vi pakker det ind i gule og blå cypresser – som iøvrigt ikke skal diskuteres her.